

ENTREVISTA A SÒNIA GAINZA

Apropa Cultura, amb tothom i per a tothom¹

Entrevista a Sònia Gainza, directora del programa Apropa Cultura
10 de maig de 2018

1. Com va néixer Apropa Cultura?

- **Com van ser els inicis d'un projecte pioner a Catalunya en què la cultura i la inclusió social es donen la mà per evidenciar un dret fonamental com és l'accés a la cultura per a totes les persones? A quins col·lectius s'adreça?**

La plataforma Apropa Cultura neix el 2006 i després de 12 anys té 95 equipaments i més de 1.800 serveis socials i centres registrats, que pertanyen a entitats socials o ajuntaments. Va sorgir de la iniciativa de l'Auditori Apropa, amb el convenciment que la música té efectes molt positius en les persones. Havíem començat a rebre peticions al Servei Educatiu de l'Auditori de grups socials que volien venir a concerts. I Joan Oller, director de l'Auditori fins al desembre de 2010, em va encarregar que endrecés aquestes accions. Es tractava de crear un programa a partir d'una necessitat real.

Vàrem crear la marca «Apropa». Crec que la clau de l'èxit va ser comptar des de l'inici amb les institucions públiques: Benestar Social i Família (avui Treball, Afers Socials i Famílies) de la Generalitat de Catalunya, que ens va posar en contacte amb federacions d'entitats de discapacitat intel·lectual, física, d'addiccions, etc., i ens va introduir a un món que desconexíem. També vàrem fer reunions a l'Ajuntament de Barcelona, amb l'Àrea de Serveis Socials, atès que les competències d'alguns col·lectius, com ara els sense llar, les dones, etc., són municipals. I el fruit d'aquestes col·laboracions va permetre engegar l'Apropa. L'Auditori va posar el 2 % de les butaques a disposició de les entitats socials, les quals s'hi podien registrar gratuïtament i podien reservar espectacles al preu de 3 €/entrada. El programa es va penjar al web de l'Auditori.

Gràcies al contacte amb les entitats i a les peticions mateixes de les sortides, vam anar entenent que havíem de tenir en compte les característiques o les necessitats d'algunes persones o col·lectius a l'hora d'assignar les localitats: ubicacions amb accés al passadís, accés pròxim a sortides, etc.

Després dels primers anys, el Departament de Benestar de la Generalitat de Catalunya ens va demanar ampliar el programa. El 2010, amb motiu d'una reunió dels equipaments nacionals amb el TNC, el Teatre Lliure i el Mercat de les Flors, vaig explicar el programa a proposta de Joan Oller per oferir-los que s'afegissin a la iniciativa. I amb la seva acceptació i participació amb una petita inversió, vàrem crear una marca diferent, un web propi. De la mà dels equipaments grans va néixer l'«Apropa Cultura».

1 Extret del «Manifest Apropa Cultura» (2018).

Al cap de poc temps, la Generalitat de Catalunya va demanar-nos treballar l'expansió territorial, perquè havia de ser un projecte de país i no solament de Barcelona. I així vam iniciar les primeres adhesions: Atrium de Viladecans, L'Atlàntida de Vic, el Festival Temporada Alta... Fins a la gran crisi del Govern català, que va reduir el conveni a la meitat i en feia inviable la continuïtat. Aleshores vàrem trucar a la porta de la Fundació "la Caixa", que ja col·laborava amb l'Auditori.

La incorporació d'aquest primer mecenes privat, la Fundació "la Caixa", va ser molt positiva per al programa, perquè no va ser només econòmica, sinó que va intervenir en l'oferta i en la gestió del programa. Perquè aquesta entitat s'impliqués amb l'Apropa Cultura, havíem de fer entrar al programa els principals museus d'art de Barcelona, i també equipaments com el CaixaForum i el CosmoCaixa. Sens dubte, les entitats socials han agraït molt aquesta incorporació al programa, ja que suposa més oferta, i de vegades és l'única possible quan parlem d'entitats socials que busquen oci adult els matins entre setmana. Un altre requeriment d'aquest primer mecenes va ser que ells no volien ser els únics finançadors i que havíem de cobrar una quota anual als programadors culturals, perquè estaven rebent un servei a través del programa Apropa Cultura. Tots els equipaments van passar de l'aportació única d'entrada a pagar una quota cada any. I això ens va obligar a donar un servei de qualitat, d'atenció, d'assessorament. I així va començar el creixement d'Apropa Cultura.

- **I en paral·lel, què succeïa? Quines eren les passes següents que calia seguir?**

L'«Apropa a l'Auditori» havia sortit dels departaments d'Educació i de Màrqueting. És per això que uneix, alhora, la sensibilitat educativa i de públics. Per exemple, els educadors socials de les entitats socials ens demanaven després del concert què més podien fer amb els seus usuaris amb relació a la música. I en compartir aquesta inquietud amb la directora del Servei Educatiu de l'Auditori, l'Assumpció Malagarriga—que fins fa molt poc ha estat al capdavant del servei, i per mi n'és l'ànima o la presidenta honorífica—, es va decidir oferir formació artística als educadors socials. La vam basar en tres eixos. El primer era oferir-los la vivència artística en primera persona (sense la qual és difícil poder-la transmetre). El segon era donar-los un marc teòric (perquè enteníem que no eren experts i volíem que se sentissin còmodes). I sobretot, el tercer eix, unes pautes pràctiques per implementar-les al centre en el seu dia a dia, per viure amb la música. I aquestes formacions que al seu inici varen ser només musicals a l'Auditori el 2008, van créixer com ho va fer el programa Apropa Cultura, i enguany oferim formacions artístiques treballades amb els serveis educatius del Museu Picasso, el MNAC, la Fundació Miró, el Palau de la Música, el Gran Teatre del Liceu, el TNC i el Lliure. I també amb els CaixaForum del territori, el Sismògraf d'Olot i la Panera de Lleida, entre d'altres. Aquest cicle s'anomena «Educa amb l'art».

Des de fa tres o quatre anys, els departaments de Cultura de la Generalitat i de l'Ajuntament de Barcelona han entrat a formar part de l'Apropa, i hi aporten uns diners per a l'estructura. Ara l'equip Apropa el conformem quatre persones molt motivades, i disposem d'una plataforma informàtica potent que s'ha configurat per tal de donar un servei i una atenció millors tant a programadors culturals que han d'entrar a l'oferta com a les entitats socials que tenen els serveis de finestra única per fer-hi reserves d'oci cultural inclusiu.

Des de l'entrada dels museus, hem començat a treballar també per donar eines als tècnics de cultura, a partir de formacions d'accessibilitat per tal de millorar l'experiència d'aquests col·lectius en els seus equipaments culturals.

I des de fa dos anys estem oferint entrar a l'Apropa Cultura a programadors culturals privats. Ja tenim Focus, Ibercamera, Concert Studio, Mas i Mas, la Sagrada Família i el Museu del Joguet, entre d'altres.

2. Quina és la resposta del públic d'Apropa Cultura davant la programació dels equipaments culturals?

Són públics com qualsevol altre. Hi ha coses que tenen més èxit i que agraden més perquè tenen més nom o són més fàcils. Les més avantguardistes o menys conegudes tenen menys èxit.

Fem sessions de presentació de programació dos cops l'any pràcticament a totes les ciutats adherides al programa. Són dos moments de trobada amb totes les entitats socials. A Barcelona, ens hi apleguem unes 150 persones. Hi assisteix personal tècnic de les entitats socials, però també cada vegada més usuaris encarregats de fer les tries de sortides. En aquestes trobades, els programadors culturals presenten la programació prestant atenció a aspectes que puguin ser sensibles per a les entitats socials, i de manera molt divulgativa. Sempre intentem no presentar els més coneguts, i així ajudem a fer descobertes. Crec que hem d'apropar més la cultura amb programes més educatius.

3. Podries explicar-nos alguna anècdota o algun moment amb el públic de l'Apropa que t'hagi impactat de manera especial? Quins creus que són els beneficis que pot aportar la cultura a les persones en risc d'exclusió social?

Més enllà de l'impacte cultural, un dels beneficis principals és l'experiència d'inclusió que suposa assistir a un espectacle amb el públic habitual. Significa tenir accés a coses a les quals potser no han pogut accedir mai o, que si van poder accedir-hi, a causa de la seva situació, ara ja no. Cada persona és diferent i cada experiència també ho és. El que sabem és que ells «s'emporten més coses que no pas nosaltres». S'emporten l'experiència de tornar a «sentir-se com tothom i amb tothom». És força impactant.

Una persona que havia viscut una situació de sensellarisme ens va explicar que quan rentava els vidres dels cotxes, quasi l'atropellaven i que ningú no el mirava. Se sentia invisible. I va venir a l'Auditori amb l'Apropa, i allà igualment ningú no mirava ningú, i es va reconciliar amb el fet de ser invisible. El concert li va agradar molt i quan li vam preguntar què sentia el dia que tenia una sortida al concert, ens va dir: «Jo jaestic il·lusionat tota una setmana abans!». També recordo una educadora que em va dir: «aquesta persona ha plorat per primera vegada després d'un concert, i a partir d'aquí hem pogut fer un treball emocional». Crec que totes aquestes anècdotes tenen un gran valor i són la nostra raó de ser i donen sentit a continuar per aquest camí.

L'experiència artística a escala individual ja és important, però si, a més, és viscuda en grup, això els uneix entre elles. Hem de saber que sovint aquestes persones ateses per una entitat no

han triat estar juntes, sinó que conviuen perquè tenen la mateixa problemàtica. Per aquestes raons, els educadors ens diuen que és un oci molt saludable, que canvia les converses. També ens han dit que «era com una medicina». Nosaltres hem acabat pensant que «la cultura per a ells és un banc d'aliments, però de l'ànima. Si no cuidem l'ànima, també podem morir d'inanició».

Hem de tornar a veure la cultura com un dret. Jo he caminat de la intuïció als fets. La filòsofa Begoña Román em va recomanar el llibre *El derecho a la fraternidad*, d'Àngel Puyol González (Madrid, La Catarata, 2017), i em va ajudar molt. Perquè de vegades em pregunten per què aquests grups han de passar davant d'altres públics. Doncs perquè ho estan passant pitjor que els altres, perquè necessiten polítiques de disgregació positiva, per exemple. Perquè el que els aporta a ells és més que el que ens aporta a nosaltres. Cal un canvi de mirada i poder fer i facilitar aquest petit què per millorar la societat. És un camí lent, però no té volta enrere. És un camí cap a la saviesa. Sí, el canvi de mirada que et dona el contacte amb la diversitat és molt savi i alhora saludable.

4. Quins creus que són els beneficis que poden tenir les entitats culturals acollint programes d'inclusió social?

Una riquesa a tots els nivells. Primer, la satisfacció de saber que estàs posant el teu granet de sorra per a una societat més inclusiva. Els músics de l'OBC em van dir un cop que en les activitats més informals adreçades a persones amb discapacitat intel·lectual o Alzheimer, aquests eren públics molt agraïts. Hi havia un *feedback* molt positiu, una interacció que va complaure molt els músics. Si estem convençuts que la diversitat ens enriqueix, evidentment aportar més públics amb diversitat enriqueix els treballadors i l'equipament en si.

«El que per a ells és una necessitat, com pot ser el tema de la lectura fàcil, per a tu és una opció més», deia Óscar Garcia, de *Plena Inclusión de Lectura Fàcil* (organització que representa les persones amb discapacitat intel·lectual i desenvolupament, abans FEAPS - Confederación Española de Organizaciones en favor de las Personas con Discapacidad Intelectual).

Voler atendre aquestes persones, de vegades obliga a fer algunes modificacions. Des de la rampa, el programa del full de mà en lectura fàcil... Tot el que facis serà en benefici de tot el públic. És a dir, gràcies a ells, a la fi som millors professionals, millors persones i amb més materials adaptats.

5. Creus que la societat i les institucions s'impliquen en programes socials i culturals com el de l'Apropa Cultura?

Sí, s'hi estan implicant, però encara queda molt de camí. Hem de passar a regular o incentivar una mica més aquestes pràctiques al sector públic i privat.

I no solament d'accés a espectacles. Per què no s'incentiva també la presència de persones amb discapacitat o la seva inserció laboral en aquest món cultural? A les empreses de serveis d'acomodació o recepció, de neteja, de restauració... Encara hi ha molt per fer. Caldria incorporar el treball d'empreses de reinserció laboral. Sovint el sector privat és més capdavanter en aquests temes que els equipaments culturals públics.

Caldria incorporar-ho, treballar la sensibilització, però també fomentar-ho des d'una regulació.

La cultura inclusiva és una tasca molt transversal amb altres departaments i diferents administracions. Crec que una de les innovacions de l'Apropa Cultura és que ha fet seure i parlar administracions i departaments diferents: Cultura i alhora Treball, Afers Socials i Famílies. Tenim la visió de país, però també la visió de la Diputació i la visió local de l'Ajuntament. I en una ocasió, des de la Taula d'Entitats del Tercer Sector Social de Catalunya, em van donar les gràcies pel programa Apropa Cultura, ja que per primera vegada havien anat a parlar amb la Conselleria de Cultura. Fins llavors havien parlat amb Benestar, Salut i Justícia, però no havien sentit la necessitat de parlar de l'accés a la cultura per part del sector social. Sí, s'ha fet un camí, doncs.

6. Com veus el futur de l'Apropa Cultura?

El nou web que acabem d'estrenar ens permetrà donar un millor servei a tothom. Primer, al públic general, que fins ara no s'havia tingut en compte i que ja es pot subscriure al butlletí. L'hem fet més atractiu i responsiu, amb noves seccions, com ara «Apropa t'inspira» o «Testimonis Apropa Cultura».

També fem publicacions digitals i vídeos i materials de totes les jornades d'accessibilitat. Recollim les formacions, les conferències i els seus materials al nostre canal de YouTube.

- **Cap a on voldríem anar? Quantitativament:**

Ara tenim 25 ajuntaments a l'Apropa que ofereixen la seva programació cultural al portal web Apropa Cultura. Podríem ser-ne més. I també ens agradaria més presència privada i patrocinadors privats. Hi ha festivals que encara no tenim: un Primavera Sound seria interessant. És a dir, hi ha tota una oferta cultural privada que encara no hem abordat. També ens agradaria afegir propostes de cinema i d'oci de cara a les properes temporades.

- **Qualitativament:**

Una altra línia de futur és créixer en activitat participativa dins els equipaments culturals. Des de fa cinc anys, l'Auditori fa «Els matins d'orquestra», que són tallers amb persones amb discapacitat. Assisteixen a un assaig, es troben amb músics de l'OBC i fan un taller de música. És molt important obrir els equipaments culturals en horari de dia als qui més ho necessiten, amb programes participatius. Ho hem fet amb música. Per què no podem fer-ho amb teatre o dansa, per exemple? És un camí més lent, però molt interessant i consolidat. És una activitat participativa per a persones que, a causa de la seva discapacitat, autisme o demència, no poden compartir un concert amb el públic habitual. Tot i que són activitats a porta tancada i que sembla que no tinguin visibilitat, tenen un gran impacte social, perquè parlem de les persones més vulnerables, amb necessitats especials, les quals de manera natural, sense aquests programes, queden excloses de la cultura.

Un segon tipus de participació és la que els dona protagonisme: públic i escenari. És a dir, els espectacles professionals amb diversitat a l'escenari. Com ja s'ha demostrat en diverses produccions, la riquesa de la mirada de la persona amb diversitat aporta moltíssim a qui no la té. I, per tant, amb un bon càsting, un bon director, coreògraf i compositor, professionals tots

ells, evidentment, el resultat pot ser d'una qualitat artística innegable i d'un gran impacte per al públic.

Es posa de manifest, doncs, la necessitat de disposar de polítiques públiques des de la Generalitat de Catalunya que fomentin amb fermesa aquest tipus de pràctiques, perquè ja n'hi ha i són molt i molt positives, però encara són poques. És difícil que aquestes iniciatives surtin espontàniament, perquè tenen un cert risc i necessiten tenir persones amb coneixements i, alhora, sensibilitat. Penso que és un altre camí per recórrer. Recentment hi ha hagut una iniciativa fantàstica amb el cicle NOSaltres del Teatre Lliure.

I s'ha de veure la pel·lícula *Campeones*, de Javier Fesser. Si fas coses com *Campeones*, estàs fent moltíssim!

I el futur és que hi hagi una llei que tingui per objectiu reconstruir la ciutat, una llei per a la reinserció social, per a la inclusió social. Perquè hem demostrat durant molts anys que donant accés a la cultura, estem rehabilitant la persona: li donem una experiència d'inclusió, l'estem ajudant a construir-se i donem eines a les entitats que treballen amb els més vulnerables.

Si existeix una llei que normalitza el 2 % de les plantilles de les empreses amb persones amb diversitat, per què no podem sistematitzar que qualsevol equipament cultural que obre una sala amb un espectacle per a públics reservi un 2 % de les butaques per a les entitats socials?

No és feina d'un dia. Costarà. Però si em preguntes pel futur, doncs és aquest: la normalització d'una pràctica que hem vist que funciona o construeix. Que les lleis recullin les pràctiques que volem protegir.

7. Aquest any, la jornada que coorganitzen l'Àrea de Públics i el Servei de Desenvolupament Empresarial de l'ICEC sobre cultura inclusiva i arts comunitàries se centra en la col·laboració. Com enteneu el concepte *col·laboració* dins el projecte *Apropa Cultura*?

La idea és sumar coneixement i no fer res sol, sinó amb la saviesa i els contactes de l'altre. Sumes més, reparteixes, fas una cosa més gran, millor, amb més relació, i mai no podràs saber-ne tant com amb la suma de quatre. El món social, encara que sigui per necessitat, està molt acostumat a treballar en col·laboració, i això es contagia, s'impregna, i si et copien, millor. Vol dir que la idea és bona.

Crec que treballar en col·laboració és molt gratificant, i potser és fins i tot l'única manera, perquè quan vols tractar altres coses, si no tens el coneixement de l'altre i aquest hi participa, difícilment el resultat serà bo, i no se'l farà seu.

Cada any fem la «Setmana Apropa Cultura»: intentem tenir una mica de ressò en la societat en general i bàsicament entre el públic dels nostres equipaments. Als que ja creuen en la cultura, els intentem sensibilitzar en el sentit que també és important que la cultura arribi a aquestes persones, i els n'expliquem els beneficis. Els tenim de còmplices, en són ambaixadors, perquè segur que tothom té una residència d'avis a prop, per exemple, i no saben què és Apropa Cultura ni què poden fer. La residència necessitaria un voluntari per ajudar a triar una sortida,

preparar-la amb ells, acompanyar-los i comentar-ho després. Que siguin facilitadors, no solament transmissors d'informació.

La virtut d'Apropa Cultura és la capacitat d'escolta que té, perquè estem molt convençuts que les necessitats i les respostes són fora d'Apropa. Es tracta de tenir una escolta activa, amb amor, la qual cosa fa que la creativitat es posi en marxa, com també l'entusiasme i les complicitats. Treballar en col·laboració és parlar de complicitats. I m'agrada esmentar el comentari de Joan Oller: «l'Apropa Cultura treu el millor de les persones. Pot ser que estiguem discutint amb algú, però si parlem de l'Apropa, tots estem d'acord». Doncs és un gran què i una raó de ser.

Apropa Cultura fa inclusiva la cultura, però tenir en compte la diversitat funcional en els equipaments o en els espectacles fa que entrem en temes d'accessibilitat, i encara ens queda molta feina per fer. Ara es diu molt «Nada sobre nosotros sin nosotros. *Nothing about us without us*», una màxima de tots els congressos. Segurament, si comptem amb les entitats socials, ens poden ajudar molt a créixer en aquest sentit. I Apropa Cultura pretén fer de pont. Cal reflexió i pensar que no tindràs cap obligació, sinó que t'aportarà molt; que no t'estaran censurant el que vulguis fer, sinó que t'enriquiran. Quan veus que això és una font d'inspiració, una font de riquesa, una font per fer-ho millor, aleshores t'hi poses. Tot el que puguem treballar en aquest sentit serà útil.

L'entrevista acaba amb el «Manifest Apropa Cultura», consensuat entre els agents del programa, és a dir, entre els programadors culturals, les entitats i els serveis socials, que «treballen per fer realitat el dret d'accés a la cultura de les persones en situació més vulnerable». No som un programa de públics. «Creiem en l'efecte transformador de la cultura. Treballem per una societat que es compromet a garantir una cultura amb tothom i per a tothom».

@apropacultura
Maig 2018